

ՄԱՍԵԱՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ

Ա. ԿԵՆՅԱՂՕԳՈՒՏ ԲԱՆՔ

ՆՈՒԷՐ ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ԱՂԱՅ ԵՍԱՅԵԱՅ ԴԻՆԴՈՒԵԱՆՅ ՀԱՅԿԱԶՆ
ՍԷՐՏԱՐԻ ՅԵԱՆ ՄՈՒՏԱԻՈՅ.

DON PATRIOTIQUE

DE SON EXCELLENCE ISAIE TRANKOUL, SERDAR ARMENIEN
DE JASSY EN MOLDAVIE.

Ազգի մը գլխէն անցած փորձանքները ինչ տեսակ ալ ըլլան, կարելի չէ որ այն ազգը կորսուի՝ քանի որ առաքինութիւն ըսածդ, որ նեղելոց մէկ հատիկ զանձն է, անկորուստ է իր ծոցին մէջ : Երբոր սաստկաստուոյց հովերը, փորորկալից քամիները փչեն, աճունաճիւղ ծառին զարդարանքը կը բոխուի վրայէն . կոճը միայն կը մնայ մերկ կողոպուտ, եւ քեւերը սեւցած ու չորցած, այնպէս որ կը ըսես քեռջոյս կայ վրան եւ ոչ կենդանութիւն... Բայց քող օղերը կակըղնան, քող կենդանաբար տաքութիւն մը զարնէ վրան, եւ անա այն զառամեալ փայտը դալարագեղ տերեւներով կը զարդարուի, եւ աներեւոյթ հոյզը, անմահութեան ամ-

Quelles que soient les vicissitudes éprouvées par une nation, cette nation ne peut périr si elle conserve en son sein des éléments de vertu, trésor des opprimés! Lorsque vient le temps des frimas, des autans, l'arbre somptueux se dépouille de sa brillante parure, et montrant à nu son tronc et ses bras noirs desséchés, semble sans espoir et sans vie... Mais que l'air s'adoucisce, qu'une influence généreuse l'appelle, aussitôt ce bois décrépît se couvre de feuilles verdoyantes, et la sève invisible, source immortelle, fait rayonner par tous les pores de l'arbre ressuscité les merveilles d'un printemps régénérateur!

բիւրը, կենդանացած ծառոյն ամեն մէկ ծակտիքէն զուարթարար զարնան հրաշալիքը կը ճառագայթէ:

Մեր Հայոց ազգը՝ մարդկանց ու մրրկաց հարուածներովը ծնծուած՝ իր արտաքին մեծութենէն մերկ կողոպուտ մնացեր է, բայց ի գուր. իր ցաւալից բայց ազնիւ ծոցոյն մէջ այն հոյզը՝ այն ապագայ յոյսը ունի որ ջանք եւ օգնութիւն մէկտեղ զայուն պէս՝ ճոխարար եւ փառաւորապէս դուրս կեցէ կրչայտնուի:

Ասիկայ անժխտելի բան մըն է որ հին ատենէ ի վեր Հայոց ազգիս մէջ շատ գտնուեր են այնպիսի մեծասիրտ անձինք որ իրենց նմանեաց ըրած բարիքին անձնական բարիք սեպեր են. եւ թէ որ այսօրուան օրս քիչ կը տեսնուին այսպիսի մարդիկ, պատճառն այս է որ « Որովը նօսրցուցեր է զանոնք. » եւ անձնական շահը՝ որ անկուշտ ու անզգամ որով մըն է, քանի մը մասնաւորաց կը բռնակահանէ այն բարիքն որ հասարակաց օգտին համար եղած են:

Այս ընտիր անձանց, այս սակաւարի ու վննանձն հայրենասիրաց մէջ ճանչնանք ու հրօշակենք Նաշի Մեծապատիւ Սերտար Աղայ Նսային Դրանխոյեանց. Մոլտալիոյ մայրաքաղաքին հայկազն բնակիչները իրմով կը պարծին, եւ մենք կը փափաքինք որ բոլոր մեր ազգն ալ ճանչնայ այս ընտիր անձին յարգն որ իրեն ալ պատիւ է՝ սակաւագիւտ խոհականութեամբն ու լուսաւոր ազգասիրութեամբը:

Աղայ Նսային արդէն մեր խնամոցը յանձնած էր, քանի որ Փարիզու Մուրատեան վարժարանին տեսչութիւնը մեր ձեռքն էր, իրեղբորորդոյն զատիարակութիւնը, ինչպէս նաեւ ուրիշ պատանեոյ մը կըրբութիւնը որ իրեն որդեգրածի պէս էր: Այս օրերս նոյն դպրոցին մէջ պատահած փոփոխութիւնները լսելով՝ նորէն մեր առանձին հոգաբարձութեանը յանձնեց այն երկու պատանեաց կըրբութիւնը. անկէց ի զատ, որպէս զի դիւրութիւն մը տայ մեզի՝ այն պատանեաց ինչպէս նաեւ ուրիշ Մոլտալիացոց եւ քանի մը Արեւելի տղայոց իսկապէս ազգային դատարարակութիւնն ի զլուխ հանելու, բարեհաճեցաւ ինքնայոժար կամօք մատուցանել մեզի տասը հազար ֆրանք ի պէտս նախնական ծախսոց ազգային դպրոցին որ քիչ ատենէն պիտի բանանք Փարիզու մէջ¹:

Փաղցր պարտք մը կը ճանչնանք մեզի այսպիսի

En vain, la nation arménienne, battue des hommes et des orages, est dépouillée de grandeur extérieure; elle recèle en son sein affligé, mais généreux, cette sève, ce germe d'avenir qui, dans les instants où les efforts, les secours sont appelés, se révèle avec grandeur et magnificence.

C'est un fait incontestable que, depuis les temps les plus reculés, un grand nombre de hauts personnages de la nation arménienne ont considéré le bien à faire à leurs semblables, comme un bien personnel; et si, aujourd'hui, ces personnages semblent devenus plus rares, c'est que « l'ivraie les a éclaircis, » et que l'intérêt personnel, cette cupide et coupable ivraie, a détourné au profit de quelques particuliers les bienfaits destinés à l'utilité publique.

Nous reconnaissons et nous proclamons dans le petit nombre de ces élus, patriotes généreux, S. Ex. le Serdar Isaïe Trankoul, Arménien de Jassy. Les habitants arméniens de cette capitale de la Moldavie sont fiers de le posséder parmi eux, et nous désirons que toute notre nation apprécie et révère l'honneur qui rejaillit sur elle de ce beau caractère, formé d'une probité exemplaire et d'un patriotisme éclairé.

M. Trankoul avait déjà confié à nos soins, lorsque nous avions encore la direction du collège Moorat de Paris, l'éducation de son neveu et celle d'un autre jeune homme qu'il avait en quelque sorte adopté. Les changements survenus ces jours derniers dans ce collège déterminèrent M. Trankoul à nous remettre encore à nous personnellement le soin de compléter l'instruction de ces jeunes gens; de plus, afin de nous faciliter les moyens d'achever l'éducation essentiellement nationale de ces jeunes gens, ainsi que celle des autres enfants arméniens de la Moldavie et de diverses contrées de l'Orient, il a bien voulu nous offrir spontanément 10,000 fr. pour les premières dépenses de l'établissement national que nous allons incessamment ouvrir à Paris¹.

Nous aimons à proclamer ce trait de patriotisme,

¹ Այս դպրոցին բացուելուն համար պէտք եղած օրինաւոր հրամանը խնդրուած է արդէն Փաղղիոյ տեղութենէն. յառանգ որ քիչ ժամանակէն տրուի, եւ մենք կարող կըլլանք այն ատեն մեր Յայտարարութիւնը հրատարակելու:

¹ La demande de l'autorisation nécessaire pour ouvrir un pareil établissement étant déjà adressé au gouvernement français, nous espérons de l'obtenir sous peu de temps; et c'est alors que nous publierons notre Prospectus.

ազգասիրական գործ մը ամենուն ծանուցանել, եւ հրապարակաւ յայտնել մեր երախտագիտութիւնը առ այս առաջին բարերար մեր :

Բարերադուրիւն կրնամարինք մեզի նսեւ այս մեր նոր վիճակը՝ որ արդար խոնականութեան ալ աւելի յարմար կերելնայ . եւ այս խոնականութիւնը մի միայն հաստատուն հիմն է օգտաւետ մատակարարութեան : Բարերադուրեւր, կըսեմ, որ մեզի օգնութիւն ու ձեռնառութիւն ընողները կենդանի են, եւ կրնան անձամբ տեսնել քեզ որչափ է մեր ջանքը եւ անձնանուէր նահատակութիւնը՝ մանկանց դաստիարակութեան սրբազան եւ աշխատալի պաշտօնին մէջ : Կտակով բարիք ընողներուն դիտմունքը խիստ շատ անգամ անկատար կըմնայ . այն վերջին եւ գերագոյն կամքը որ նուիրական բան պիտի ըլլար՝ շատ անգամ ծուռ կընասկըցուի, եւ մասնաւորաց շահուն կըբանեցուի այն բարերարութիւնն որ անբաւ օգուտներ պիտի ունենար իր անբիւ ու հասարակաց պտուղներովը :

Ձեռք երկբայիւր ամենեւին որ Մեծապատիւ Սերտարին տուած օրինակէն շատ հայրենասէր անձինք ալ սիրաւ պիտի առնուն նոյն կերպով հասկընալու ազգին ճշմարիտ օգուտները, եւ վեհանձն ձեռնառութեամբ օգնելու այսպիսի ազգային քաղաքակրթութեան համար կեանքերնին դրած մարդկանց : Արդէն այս առթով մեր շնորհակալութիւնը կրնանք յայտնել Փարիզու մէջ գտնուող մերհայրենակիցներուն, եւ մանաւանդ մեկուն, որ արդարեւ իբրեւ ճշմարիտ բարեկամ՝ մեր նեղութեանց եւ ամեն տեսակ կարօտութեանցը մէջ ձեռնառու եղաւ մեզի : Պարոն Միքայէլ Մանանեան Կոստանդնուպօլսեցի ակնավաճառ ոսկերիչը, որ շատ տարիներէ ի վեր Փարիզու մէջ բնակած ու գաղղիացի գրուած է, արդէն մայիսի 12ին 5000 ֆրանք փոխ տուած էր մեզի : Աղայ եսայիին ըրած առատաձեռնութեան լուրը առնելուն պէս՝ հաճեցաւ նոյն փոխ տուած գումարը ազգասիրական նուիրման դարձնել :

Եւ ահա այս վեհանձնական օգնութիւններով կարողացանք Փարիզու մօտ Կըրնէյ ըստած բաղին մէջ՝ բաւական ընդարձակ եւ գեղեցիկ տուն մը վարձել, ուր պիտի բանանք Աստուծով ազգային ուսումնարանը :

Կրնամարձակինք այժմէն գուշակելու քեզ այս ուսումնարանին գործը յաջողութիւն պիտի գտնէ . բարիք ընելու փափաքը՝ մարդուս վստահութիւն

et à rendre un témoignage public de notre profonde gratitude à notre premier bienfaiteur!

Nous sommes heureux aussi d'une position nouvelle, et qui est plus en rapport avec la probité, seule base solide en fait d'administration spéculative; nous sommes heureux, disons-nous, d'être soutenus par des appuis vivants, qui pourront juger de nos efforts et de notre dévouement à la cause sainte et laborieuse de l'éducation des enfants. Trop souvent, les intentions des testateurs sont violées : on fausse cette volonté dernière et suprême qui devrait être sacrée, et l'on détourne au profit de quelques particuliers les sources d'une bienfaisance qui devrait être immense par ses résultats innombrables et publics.

Nous ne doutons pas que l'exemple donné par le digne Serdar n'encourage encore un grand nombre de patriotes à comprendre de la même manière les véritables intérêts de la nation, et à soutenir généreusement les efforts des personnes dévouées à cette œuvre de civilisation nationale. Déjà, à cette occasion, nous pouvons ajouter dans notre gratitude nos compatriotes de Paris, et particulièrement un d'entre eux qui nous a soutenus, en ami véritable, dans les jours de tribulations et de privations de tous genres. M. Michel Mananian, bijoutier orfèvre, Arménien de Constantinople, établi à Paris depuis plusieurs années, et naturalisé Français, nous avait déjà prêté, dès le 12 mai dernier, une somme de 5000 fr. Aussitôt qu'il a eu connaissance de la générosité de M. Trankoul, il a bien voulu convertir l'argent qu'il nous avait prêté en don patriotique.

Grâces à ces généreux secours, il nous fut possible de louer à Grenelle ¹, à la porte de Paris, une assez vaste et belle maison, destinée à l'établissement projeté.

Cette fondation, nous osons le pressentir, sera heureuse : le désir de faire le bien en inspire la foi. Cette maison d'éducation, fondée par des op-

¹ Վիոլէ փողոցը, Թ. 60 :

¹ Rue Violet, 60.

ալ կրբերէ : Այս ուսումնարանը, ի ձեռն նեղեցող հիմնուած, պատուաւոր բարերարաց օգնականութեամբը հաստատուած ու ճոխացած, եւ երկու կողմէն ալ եղած անխոնջ աշխատանքով կենցաղօգուտ եւ բարոյական նպատակի մը դիմելով, անշուշտ պիտի օրհնուի՝ ուրիշ ամենայն արիական գործողութեանց նման, եւ քաջութեամբ եւ յուսով առաջ պիտի երթայ այն ճամբուն մէջ ուր որ Աստուած զմեզ կրկանէ, ուր որ Աստուած մեզի կըսպասէ :

primés, soutenue, dotée par d'honorables bienfaiteurs, et grâce à des efforts réciproques tendant vers un but humanitaire et moral, cette fondation sera bénie comme toute œuvre militante, marchant avec courage et espérance dans la voie où Dieu nous appelle, où Dieu nous attend !

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐ ՀԱՅԿԱԶՈՒՆՔ Ի ՓԱՐԻԶ .

ՊԱՐՈՆ ԳԷՈՐԳ ԹԱԳԻՈՐԵԱՆ՝ ՎԿԱՅԵԱԼ ԲՅԻՇԿ

Ի ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԲՅԻՇԿԱՐԱՆԷՆ :

Մեր ազգին մէջ ոչ սակաւ ճարտար եւ հանճարեղ անձինք՝ ինչպէս որ իրենց վաճառականութեան արուեստին ունեցած յարմարութենէն ստիպուած՝ աշխարհիս ամէն նաւահանգիստներն ու շահաստան քաղաքները գտնուելու են ամէն ժամանակ ու կըզտնուին, այսպէս ալ ուր որ ուսումնասիրութեան եւ քաղաքակրթութեան առատահոս աղբիւրներ կըտեսնեն, ինքնայորդոր սիրով հոն կըդիմեն որ ծարաւին յագեցնեն : Ատենով Արեւք, Աղեքսանդրիա, Բիւզանդիոն, որ մարք եւ դայեակը իմաստութեան աշխարհի սեպուած էին, մերոնց ալ ժամաղիր տեղերն էին այս րաներու համար. իսկ հիմա, աւելի քսան տարիէ ի վեր, Ռուսաստանէն դուրս եղած Հայկազանց ուսումնական եւ արուեստական ասպարէզներն են Փարիզ եւ Լոնտրա, մանաւանդ Փարիզ, ուր շատ երիտասարդներ ետեւէ կըլլան բժշկութեան արուեստին, ոմանք երկրագործութեան, ոմանք վաճառականութեան, ուրիշներն ալ զանազան կենցաղօգուտ զիտութեանց եւ արուեստից :

Ասպարէզ անուանեցինք այն քաղաքները, վասն զի իրաւքնէ ալ հայկական հանճարը գրեթէ մրցանքի կըլլէ անոնց մէջ շատ անգամ նոյն իսկ բնիկ տեղացեաց հանճարոյն ու ջանքին հետ, բողբէ ուրիշ օտարականաց, եւ յաղթութեան պսակը անվրէպ քաջութեամբ կընդունի անկողմնասեր եւ անաջատ դատաւորներէ :

Քաղցր է մեզ յիշատակել հոս այսպիսի քաջերէն մէկքանիին անունները, որոնցմէ ոմանց՝ մա-

նաւանդ վերջիններուն՝ անձամբ ալ ճանչորութիւնը եւս եւ բարեկամութիւնը վայելել ենք .

ՊԱՐՈՆԱՅՔ

Սերովրէ Վիլհելման (Սեր-Վիլհելմ) Բժիշկ (մատենագիր)
Դասաւար Սինապեան Բժիշկ .

Մելիք } ճարտարագետ .
Պալեան եղբարք Նիկողայոս եւ Սարգիս .

Պիլեզիկեան եղբարք .

Գրիգոր Աղաբոնեան } Երկրագործք .
Դեորգ Սրիմարաճեան

Արրաճամ Սախալեան Պատկերահան .

Տատեան Յարութիւն Դարեգին Բնագետ .

Նանապետ Ռուսինեան } Բժիշկք .
Յովսէփ Պէլլան

Միքայէլ Մանանեան Ոսկերիչ .

Մկրտիչ Միսենտիսեան ճարտարագետ .

Ետեփան Ոսկանեան Դրագետ .

Ճանիկ Արամեան Տպագրիչ .

Յովսէփ Շիշմանեան } Բժիշկք .
Գրիգոր Մոզեան

Յովհան Վանանեան Բնագետ (մատենագիր) .

Յակովբ Արզումանեան }
Յովհաննէս Յովհանեան } Ուս. Բժշկութեան .
Միքայէլ Խորասանեան

Արեղնագով Նեվրուզեան Բնագետ .

Յակովբ Ամասեան }
Յովհաննէս Թիւսիւզեան } Երկրագործք .
Կարապետ Սիրունեան

Յարութիւն եւ Ստեփան Խաչատուրեան .
Կարապետ Իւրիճեան }
Խաչիկ Կիւմիւշեան } Վաճառականք .
Յովակիմ Նեվրուզեան }
Խաչիկ Փիլիպիշեան